

BIKARYER OILALARDA ER-XOTINNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK MOSLASHUVI VA OILAVIY FARAVONLIKNI TAMINLOVCHI OMILLAR

U.M.Jumamurodova¹

Mas'ul muallif: Jumamurodova Umida Murodbaevna, "TIQXMMI" Milliy tadqiqot universiteti "Professional ta'lim" kafedrası o'qituvchisi.

e-mail:
umidamurodbayevna@gmail.com

Received: 13 Oktabr 2026
Accepted: 18 Oktabr 2026
Published: 23 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Jumamurodova, U. M. BIKARYER OILALARDA ER-XOTINNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK MOSLASHUVI VA OILAVIY FARAVONLIKNI TAMINLOVCHI OMILLAR / U. M. Jumamurodova // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 10, № 2. — B. 259–261.

1. "TIQXMMI" Milliy tadqiqot universiteti "Professional ta'lim" kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada bikaryer oilalarda er-xotinning ijtimoiy-psixologik moslashuvi hamda oilaviy farovonlikni ta'minlovchi asosiy omillar tahlil qilinadi. Bikaryer oilalarda har ikki turmush o'rtog'ining professional faoliyat bilan birgalikda shug'ullanishi oilaviy munosabatlar, rollar taqsimoti, o'zaro hamkorlik va psixologik muhitga muayyan ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotda er-xotinning bir-birini qo'llab-quvvatlashi, o'zaro hurmat, samarali muloqot, oilaviy majburiyatlarni adolatli taqsimlash, kasbiy va oilaviy rollarni muvofiqlashtirish, hissiy barqarorlik hamda nizolarni konstruktiv hal etish oilaviy moslashuvning muhim shartlari sifatida yoritiladi. Shuningdek, oilaviy farovonlikning moddiy ta'minot bilangina emas, balki psixologik qulaylik, o'zaro ishonch, emotsional yaqinlik va shaxsiy rivojlanish imkoniyatlari bilan ham bog'liqligi asoslanadi. Maqolada bikaryer oilalarning barqarorligi va farovonligini oshirishga xizmat qiluvchi ijtimoiy-psixologik omillar yuzasidan ilmiy-amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: bikaryer oila, er-xotin, ijtimoiy-psixologik moslashuv, oilaviy farovonlik, oilaviy munosabatlar, o'zaro hamkorlik, psixologik muhit, oilaviy rollar, kasbiy faoliyat, emotsional barqarorlik, o'zaro qo'llab-quvvatlash, oilaviy nizolar.

ФАКТОРЫ, ОБЕСПЕЧИВАЮЩИЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКУЮ АДАПТАЦИЮ БЛАГОПОЛУЧИЯ МУЖЕЙ И СЕМЬИ В СЕМЬЯХ, ГДЕ ОБА РОДИТЕЛЯ ОСУЩЕСТВЛЯЮТ УХОД ЗА ДЕТЬМИ

Аннотация. В статье рассматриваются особенности социально-психологической адаптации супругов в бикарьерных семьях и основные факторы, обеспечивающие семейное благополучие. Особое внимание уделяется взаимной поддержке супругов, эффективному общению, справедливому распределению семейных обязанностей, согласованию профессиональных и семейных ролей, эмоциональной устойчивости и конструктивному разрешению конфликтов. Анализируется влияние профессиональной занятости обоих супругов на характер семейных отношений, психологический климат и уровень удовлетворённости семейной жизнью. Обосновывается, что семейное благополучие определяется не только материальными условиями, но и эмоциональной близостью, взаимным доверием, уважением и возможностями личностного и профессионального развития супругов. На основе анализа социально-психологических факторов предлагаются практические рекомендации по укреплению стабильности и благополучия бикарьерных семей.

Ключевые слова: бикарьерная семья, супруги, социально-психологическая адаптация, семейное благополучие, семейные отношения, взаимное сотрудничество, психологический климат, семейные роли, профессиональная деятельность, эмоциональная устойчивость, взаимная поддержка, семейные конфликты.

FACTORS ENSURING SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF HUSBANDS AND FAMILY WELL-BEING IN TWO-CARER FAMILIES

Abstract. The article examines the features of spouses' socio-psychological adaptation in dual-career families and the main factors contributing to family well-being. Particular attention is paid to mutual support between spouses, effective communication, fair distribution of family responsibilities, coordination of professional and family roles, emotional stability, and constructive conflict resolution. The study analyzes the influence of the professional employment of both spouses on family relationships, the psychological climate, and satisfaction with family life. It is argued that family well-being is determined not only by material conditions but also by emotional closeness, mutual trust, respect, and opportunities for personal and professional development of spouses. Based on the analysis of socio-psychological factors, practical recommendations are proposed to strengthen the stability and well-being of dual-career families.

Keywords: dual-career family, spouses, socio-psychological adaptation, family well-being, family relationships, mutual cooperation, psychological climate, family roles, professional activity, emotional stability, mutual support, family conflicts.

Kirish. Zamonaviy jamiyatda mehnat bozorida o'zgarishlar, ayollar va erkaklarning professional faoliyatga faol jalb etilishi hamda shaxsiy va kasbiy rivojlanishga bo'lgan ehtiyojning ortishi natijasida bikaryer oilalar soni tobora ortib bormoqda. Bikaryer oila - er va xotinning bir vaqtning o'zida kasbiy faoliyat bilan shug'ullanishi va o'z professional maqsadlarini amalga oshirishga intilishi bilan tavsiflanadigan oilaviy munosabatlar shaklidir. Bunday oilalarda kasbiy faoliyat va oilaviy hayotning o'zaro uyg'unligi, vaqt va majburiyatlarni to'g'ri taqsimlash hamda er-xotinning bir-birini qo'llab-quvvatlashi muhim ijtimoiy-psixologik ahamiyat kasb etadi.

Bikaryer oilalarda er-xotinning ijtimoiy-psixologik moslashuvi oilaviy munosabatlarning barqarorligi va farovonligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Har ikki turmush o'rtog'ining kasbiy faoliyat bilan bandligi oilaviy rollarning an'anaviy taqsimlanishiga muayyan o'zgarishlar kiritadi. Xususan, uy-ro'zg'or ishlari, farzand tarbiyasi, moliyaviy mas'uliyat va bo'sh vaqtni tashkil etish bilan bog'liq vazifalarni o'zaro kelishuv asosida taqsimlash zarurati yuzaga keladi. Mazkur jarayonda o'zaro tushunish, ishonch, hurmat va konstruktiv muloqotning yetarli darajada shakllanganligi oilaviy muhitning psixologik barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, kasbiy va oilaviy rollarning bir vaqtda bajarilishi er-xotinda vaqt tanqisligi, charchoq, stress, kasbiy yuklamaning ortishi hamda oilaviy majburiyatlar bilan bog'liq psixologik zo'riqlashlarni yuzaga keltirishi mumkin. Bunday holatlarda turmush o'rtog'lar o'rtasidagi o'zaro qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi, vazifalarning adolatsiz taqsimlanishi yoki muloqotdagi qiyinchiliklar oilaviy nizolarning kuchayishiga olib kelishi ehtimoli mavjud. Shu sababli bikaryer oilalarda moslashuv jarayonini o'rganish nafaqat oilaviy munosabatlarning mazmunini, balki shaxsning kasbiy va shaxsiy hayotini uyg'unlashtirish mexanizmlarini aniqlash imkonini beradi.

Oilaviy farovonlikni ta'minlashda moddiy sharoitlar bilan bir qatorda, er-xotinning emotsional yaqinligi, o'zaro hurmati, oilaviy mas'uliyatni his qilishi, muammolarni birgalikda hal qilishi va bir-birining kasbiy faoliyatiga ijobiy munosabatda bo'lishi muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, har ikki turmush o'rtog'ining professional faoliyatini qadrlashi va bir-birining rivojlanishiga sharoit yaratishi oilaviy munosabatlarda o'zaro tenglik va hamkorlikni kuchaytiradi.

Adabiyotlar Tahlili. Bikaryer oilalarda er-xotinning ijtimoiy-psixologik moslashuvi va oilaviy farovonlik masalalari zamonaviy psixologiya, oila psixologiyasi, ijtimoiy psixologiya hamda mehnat psixologiyasining kesishgan yo'nalishlaridan biri sifatida tadqiq etib kelinmoqda. Ilmiy adabiyotlarda mazkur muammo, asosan, kasbiy va oilaviy rollarning uyg'unlashuvi, oilaviy majburiyatlarning taqsimlanishi, ish va oila o'rtasidagi muvozanat, turmush o'rtog'larining o'zaro qo'llab-quvvatlashi hamda oilaviy qoniqlash masalalari bilan bog'liq holda yoritilgan.

Bikaryer oilalar tushunchasining shakllanishi va rivojlanishida R. Rapoport va R. Rapoport tadqiqotlari muhim o'rin tutadi. Mualliflar ikki turmush o'rtog'ining ham kasbiy faoliyat olib borishi bilan tavsiflanadigan oilalarda kasbiy va oilaviy rollarning o'zaro ta'sirini o'rganishlar. Ularning qarashlarida bikaryer oilaning o'ziga xosligi er-xotinning nafaqat oilaviy, balki professional maqsadlarga ham ega bo'lishi bilan izohlanadi.

A. Hochschild tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ishlovchi ayollar va oilaviy majburiyatlarning taqsimlanishi masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Muallifning "ikkinchi smena" konsepsiyasi ayolning kasbiy faoliyatdan tashqari uy-ro'zg'or va oilaviy majburiyatlarni ham bajarishi natijasida yuzaga keladigan qo'shimcha psixologik va jismoniy yuklamani tushuntirishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuv bikaryer oilalarda oilaviy vazifalarni adolatli taqsimlashning ahamiyatini ko'rsatadi.

J. H. Greenhaus va N. J. Beutell ish va oila o'rtasidagi konfliktning asosiy shakllarini tizimlashtirib, vaqt, zo'riqlash va xulq-atvor bilan bog'liq omillarni ajratib ko'rsatgan. Ularning fikricha, kasbiy va oilaviy rollarning talablari bir-biriga zid kelgan holatlarda shaxsda rol konflikti yuzaga kelishi mumkin. Mazkur nazariy qarashlar bikaryer oilalarda kasbiy yuklama va oilaviy majburiyatlarning o'zaro muvofiqligini o'rganish uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

J. H. Greenhaus va G. N. Powell ish va oila o'rtasidagi munosabatlarni faqat konflikt nuqtayi nazaridan emas, balki ijobiy o'zaro ta'sir nuqtayi nazaridan ham tadqiq etganlar. Ularning ish-oila boyitilishi konsepsiyasiga ko'ra, bir sohada orttirilgan bilim, ko'nikma, ijtimoiy resurs va ijobiy emotsional tajriba boshqa sohada faoliyat samaradorligini oshirishi mumkin. Shu jihatdan, er-xotinning kasbiy rivojlanishi oilaviy munosabatlarga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi ehtimolini hisobga olish lozim.

Muhokama. Bikaryer oilalarda er-xotinning ijtimoiy-psixologik moslashuvi oilaviy munosabatlarning barqarorligi va farovonligini ta'minlovchi murakkab jarayonlardan biri hisoblanadi. Bunday oilalarda er va xotinning bir vaqtning o'zida professional faoliyat olib borishi oilaviy hayotning mazmuni, vazifalar taqsimoti, o'zaro munosabatlar va kundalik turmush tarziga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli bikaryer oilaning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi er-xotinning kasbiy va oilaviy rollarni qay darajada uyg'unlashtira olishiga bog'liq.

Tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bikaryer oilalarda moslashuvning muhim shartlaridan biri oilaviy va kasbiy majburiyatlarning muvozanatli taqsimlanishidir. Agar uy-ro'zg'or ishlari, farzand tarbiyasi va boshqa oilaviy vazifalar asosan bir turmush o'rtog'ining zimmasida qolsa, unda psixologik zo'riqlash, norozilik va oilaviy nizolar yuzaga kelishi mumkin. Aksincha, majburiyatlarning o'zaro kelishuv va imkoniyatlardan kelib chiqib taqsimlanishi er-xotin o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlaydi.

Bikaryer oilalarda kommunikativ jarayonlar ham alohida ahamiyatga ega. Er-xotinning o'z ehtiyojlari, kasbiy qiyinchiliklari, hissiy holati va oilaviy muammolari haqida ochiq muloqot qilishi o'zaro tushunishni kuchaytiradi. Samarali muloqot mavjud bo'lgan oilalarda kelishmovchiliklarni konstruktiv yo'l bilan hal qilish, bir-birining pozitsiyasini tushunish va umumiy qaror qabul qilish imkoniyati yuqori bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan, kommunikativ kompetentlik bikaryer oilaning psixologik barqarorligini ta'minlovchi muhim resurs sifatida namoyon bo'ladi.

O'zaro ijtimoiy va emotsional qo'llab-quvvatlash ham oilaviy farovonlikning muhim ko'rsatkichlaridan biridir.

Turmush o'rtog'ining kasbiy muvaffaqiyatini tan olish, qiyin vaziyatlarda ma'naviy yordam ko'rsatish, kasbiy rivojlanish uchun sharoit yaratish va shaxsiy chegaralarni hurmat qilish er-xotin o'rtasidagi emotsional yaqinlikni mustahkamlaydi. Bunday qo'llab-quvvatlash nafaqat oilaviy munosabatlarga, balki har bir turmush o'rtog'ining kasbiy faoliyatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shuningdek, bikaryer oilalarda ish va oila o'rtasidagi konflikt oilaviy farovonlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan asosiy omillardan biridir. Ish vaqtining haddan tashqari ko'pligi, doimiy kasbiy stress, dam olish vaqtining cheklanganligi yoki oilaviy ehtiyojlarga yetarlicha vaqt ajratilmasligi er-xotin o'rtasidagi emotsional masofaning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli ish va shaxsiy hayot o'rtasidagi muvozanatni saqlash bikaryer oilalarning uzoq muddatli barqarorligi uchun muhim shart hisoblanadi.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, oilaviy farovonlikni faqat moddiy ta'minot bilan baholash yetarli emas. Oilaning psixologik farovonligi er-xotin o'rtasidagi o'zaro hurmat, ishonch, emotsional yaqinlik, tenglik, qo'llab-quvvatlash va oilaviy qarorlarni birgalikda qabul qilish kabi omillar bilan chambarchas bog'liq. Ayniqsa, bikaryer oilalarda har ikki turmush o'rtog'ining kasbiy manfaatlarini hisobga olish va individual rivojlanishiga hurmat bilan munosabatda bo'lish oilaviy munosabatlarning sifatini oshiradi.

Xulosa. Bikaryer oilalarda er-xotinning ijtimoiy-psixologik moslashuvi va oilaviy farovonlikni ta'minlovchi omillarni tahlil qilish natijasida shuni ta'kidlash mumkinki, zamonaviy oilaviy munosabatlarda kasbiy faoliyat va oilaviy hayotning uyg'unligi muhim psixologik masalalardan biri hisoblanadi. Har ikki turmush o'rtog'ining professional faoliyat bilan shug'ullanishi oilaga qo'shimcha imkoniyatlar yaratish bilan birga, vaqt taqsimoti, oilaviy majburiyatlar va rollarni muvofiqlashtirish bilan bog'liq muayyan qiyinchiliklarni ham yuzaga keltirishi mumkin.

Bikaryer oilalarning barqarorligi, avvalo, er-xotin o'rtasidagi o'zaro ishonch, hurmat, samarali muloqot va emotsional qo'llab-quvvatlash darajasiga bog'liq. Oilaviy majburiyatlarning adolatli taqsimlanishi, kasbiy faoliyatga hurmat bilan munosabatda bo'lish va muhim qarorlarni birgalikda qabul qilish turmush o'rtog'ining ijtimoiy-psixologik moslashuvini kuchaytiradi.

Shuningdek, ish va oila o'rtasidagi muvozanatni saqlash bikaryer oilalarning psixologik farovonligini ta'minlovchi asosiy shartlardan biri ekanligi aniqlandi. Kasbiy yuklamaning ortishi, vaqt tanqisligi va oilaviy mas'uliyatlarning nomutanosib taqsimlanishi oilaviy nizolarni kuchaytirishi mumkin. Shu sababli er-xotinning bir-birini qo'llab-quvvatlashi, oilaviy vazifalarni o'zaro kelishuv asosida taqsimlashi va birgalikda sifatli vaqt o'tkazishi muhim ahamiyatga ega.

Umuman olganda, bikaryer oilalarda oilaviy farovonlik faqat moddiy ta'minot bilan emas, balki psixologik qulaylik, emotsional yaqinlik, o'zaro hamkorlik, tenglik, ishonch va shaxsiy hamda kasbiy rivojlanish uchun yaratilgan imkoniyatlar bilan belgilanadi. Shu bois bikaryer oilalarni psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlashda er-xotin o'rtasidagi kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish, nizolarni konstruktiv hal qilish, oilaviy rollarni muvofiqlashtirish va ish-oila muvozanatini shakllantirishga qaratilgan amaliy dasturlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Rapoport R., Rapoport R.N. Dual-Career Families: New Frontiers in Equality. - New York: Penguin Books, 1976.
- [2] Hochschild A.R., Machung A. The Second Shift: Working Families and the Revolution at Home. - New York: Viking, 1989.
- [3] Greenhaus J.H., Beutell N.J. Sources of Conflict Between Work and Family Roles // Academy of Management Review. - 1985. - Vol. 10, No. 1. - P. 76-88.
- [4] Greenhaus J.H., Powell G.N. When Work and Family Are Allies: A Theory of Work-Family Enrichment // Academy of Management Review. - 2006. - Vol. 31, No. 1. - P. 72-92.
- [5] Amstad F.T., Meier L.L., Fasel U., Elfering A., Semmer N.K. A Meta-Analysis of Work-Family Conflict and Various Outcomes With a Special Emphasis on Cross-Domain Versus Matching-Domain Relations // Journal of Occupational Health Psychology. - 2011. - Vol. 16, No. 2. - P. 151-169.
- [6] Olson D.H. Circumplex Model of Marital and Family Systems: Assessing Family Functioning // Family Therapy: Theory and Practice. - 1986. - Vol. 18. - P. 69-83.
- [7] Voydanoff P. Work, Family, and Community: Exploring Interconnections. - Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2001.
- [8] Frone M.R. Work-Family Balance // Handbook of Occupational Health Psychology. - Washington, DC: American Psychological Association, 2003. - P. 143-162.
- [9] Clark S.C. Work/Family Border Theory: A New Theory of Work/Family Balance // Human Relations. - 2000. - Vol. 53, No. 6. - P. 747-770.
- [10] Allen T.D., Herst D.E.L., Bruck C.S., Sutton M. Consequences Associated with Work-to-Family Conflict: A Review and Agenda for Future Research // Journal of Occupational Health Psychology. - 2000. - Vol. 5, No. 2. - P. 278-308.